

kyä erityisesti *Setä Tuomon tuvassa*. Hänen mukaansa Beecherin teosten kaltaiset kirjat eivät edustaneet uskonnon sisällöllistä väljähtymistä vaan päinvastoin voimaa tuottaessaan sellaisen uuden kristinuskon muodon, joka oli relevantti polttavien ajankohtaisten sosiaalisten uudistusten, kuten abolitionismin edistämiseksi.

Tompkinsin synnyttämän debatin tuloksena amerikkalaisessa kirjallisuushistoriassa sentimentaalisen kirjallisuuden uskonto-ulottuvuus on alettu nähdä uudessa valossa: uskonnon muutoksen implikaationa. Suhtautuminen siihen on kuitenkin vaihdellut. Laura Wexlerin mukaan uskonto oli sentimentaalisisessa kirjallisuudessa vaihtoehtoisesti joko alistava tai emansipatorinen riippuen siitä, korostetaan ko kirjojen sisällöllistä kapeutta vai sitä, millaisena he näkivät uskonnon ja naisen roolin. Tässä keskustelussa Stokes liittyy siihen näkemykseen, että sentimentaalinen kirjallisuus pehmeni ja muokkasi maa-perää uudentalaiselle uskonnolliselle itseilmaisuudelle, joka oli ominaista nimenomaan naisille. Näin sentimentalismilla oli kauaskantoiset vaikutukset myös emansipaation ja naisten laajentuneen toimijuuden kehittymiselle.

Stokes vertaa sentimentaalisen kirjallisuuden uskonto-kuvaa metodismiin 1800-luvun puolivälissä. Niitä yhdistivät koreilunvastaisuus, epäkonventionaaliset toimintatavat ja kuuliaisuuden alleviivaaminen. Stokes päätelee rohkeasti mutta perustellusti, että sentimentalismi omaksui uskonnolliset piirteensä juuri metodismin kaltaisilta uusilta uskonnollisilta liikkeiltä, jotka olivat suuren herätyksen toisen aallon lapsia. Juuri se korosti sentimentalismille keskeisiä arvoja: tasa-arvoa maallikoiden ja saarnaajien kesken, innovatiivista rohkeutta ja heterodoksista näkemystä pelastuksesta. Sentimentaalisen kirjallisuuden hurskaus oli kuitenkin yksityistä vastakohtana kirkkokuntien yhteisöllisyydelle.

Hartauden harjoittamisen painopiste siirtyi sen myötä julkisesta jumalanpalveluksesta kotiin, mihin teoksen nimikin viittaa. Siinä missä metodismi näyttäytyi 1800-luvun Yhdysvalloissa näkyvänä ja mitä suurimmassa määrin kiistanalaisena, sentimentaalinen kirjallisuus tarjosi mahdollisuuden samasta juuresta nousten yksityiseen hartauteen.

Perinteisten uskontokuntien, presbyterismin ja kongregationalismin rinnalle syntyi 1800-luvulla useita uskonnollisia liikkeitä. Sentimentaalinen kirjallisuus omaksui näistä uudenlaisen populismin, innon ja kiihkeän antipatian "vanhojen kirkkokuntien" valtaa ja erityisesti patriarkaalista holhousta vastaan, mutta suhtautui yhtä torjuvasti aikansa herätysten kirjoon ja kiihkoon. Se pyrki säilyttämään hyvät tavat ja kristillisen moraalin, pitämään kiinni Uuden Englannin "hillitystä elämästä". Se muokkasi aikansa uudet ajatukset uskonnosta, siirsi ne herätykokouksista yksityisten ihmisten kohteihin vastustaen uusien uskonnollisten liikkeiden nurkkakuntaisuutta. Näin syntyi Yhdysvaltain 1800-luvun kirkkohistoriaan omalaatuinen uusi kategoria (unmarked category), jota ei ole riittävästi erotettu oman aikansa uskonnollisesta ja kirjallisesta moninaisuudesta.

Sentimentalismi tukeutui uusiin oppeihin ja tapoihin. Se kyseenalaisi naisen velvollisuuden vaieta seurakunnassa. Se raivasi tilaa naisille paitsi lukea Raamattua myös tulkita sitä itsenäisesti. Tämä avasi heille ennennäkemättömän mahdollisuuden kasvattaa vaikutusvaltaansa myös yhteiskunnassa. Yksi juuri naisten johtajuudelle uskonnollisissa yhteisöissä ulottuu tähän muutokseen.

Sentimentaaliseen kirjallisuudelle ominaisia olivat ennen muuta hurskaat hymnit. Ne olivat 1800-luvun amerikkalaisessa yhteiskunnassa naisten spiritualiteetin ytimessä. Juuri ne tarjosivat naisille uudenlaisen mahdollisuuden ilmaista uskonnollisia tunteitaan. Sentimenta-

lismi ei ollut vain sosiaalisia muutoksia tavoitellut liike. Muita naisellisia ominaisuuksia olivat hyvä maku ja arvostelukyky sekä käytännöllinen taito hallita kotielämää. Kun ne yhdistettiin kristilliseen moraliin, syntyi sentimentaalisten kirjailijoiden tavoittelema ihanne, joka kiteytyi keskiluokkaisessa protestanttisessa naisessa. Juuri he edustivat mallillisuutta ja hyviä tapoja jokapäiväisessä elämässään, samalla kuitenkin emansipoituen patriarkalisesta holhouksesta uskon määrittelemisessä.

Claudia Stokesin tutkimus on kiinnostava, oppinut ja selkeä esitys naisten asemasta kirjallisuuden ja uskonnollisten liikkeiden kentässä. Se tuo vastaansanomattomasti esiin naiset toimijoina mutta myös heidän spiritualiteettinsa ominaislaadun. Teos on erinomainen yhdistelmä gender-, kirja- ja kulttuurihistoriaa.

ESKO M. LAINE, DOS.

RISTO SAARINEN
Oppi rakkaudesta. Helsinki:
Gaudeamus 2015. 200 s.

RISTO SAARINEN
Oppi luottamuksesta.
Helsinki: Gaudeamus 2017.
208 s.

Rakkaus ja luottamus ovat suuria mutta kuluneita sanoja. Niihin turvaututaan ylevissä yhteyksissä: mitä olisi hääpuhe ilman rakkauden luonteen ja merkityksen pohtimista tai poliittinen yhteistyötarjous, jos ei mainittaisi luottamusta. Sanat ovat kovassa käytössä myös menettäneet tehoaan. "All you need is love, love, love," on elämänohjeena kaiken kattava ja universaali mutta käytännön neuvona pelkkä kupla. Luottamusta tarjotaan sekä tulkin-avaimeksi että toimeenpano-

suunnitelmana yhteen jos toiseen yhteiskunnalliseen ongelmaan, mutta luottamuksen merkityksen korostaminen ei vielä auta askeltaakaan eteenpäin, kun olisi määriteltävä, mistä se koostuu ja kuinka sitä voisi lisätä tai vahvistaa.

Risto Saarisen *Oppi*-kirjat ovat tervetullut lisä rakkaudesta ja luottamuksesta käytävään keskusteluun. *Oppi rakkaudesta* on Saarisen johtaman Suomen Akatemian huippuyksikön ”Järkeä ja uskonnollinen hyväksyminen” populaaristettu oheistuote. On sykähdyttävää, että filosofinen ja aatehistoriallinen huippututkimus tulevat näin myös lukevien kansalaisten ulottuville. *Oppi luottamuksesta* puolestaan on sekä reformaation 500-vuotismuiston että Suomi 100 -vuoden juhla-kirja. Kirjoilla kannattaakin juhlistaa paitsi merkittäviä ihmisiä myös kollektiivisesti tärkeitä tasavuosia.

Molemmat teokset ovat helposti luettavia, jopa viihdyttäviä, ja niiden näkökulma on tuore. Ne on kirjoitettu soljuvalla suomella niin, että tuntuu, kuin kirjoittaja olisi läsnä ja ajattelisi ääneen. Lukijalle jää miellyttävä tehtävä seuralla mielteiden kulkua. Lukujen alussa oleva pieni kertomus johdattaa kulloinkin tarkasteltavaan aiheeseen ja virittelee pohtimaan sanottua oman kokemuksen kautta. Narratiiveissa on lempeää huumoria, ja ne jäävät tulkinnallisesti auki tavalla, joka on tyyppillistä ajatuksia ruokkivalle kaunokirjallisuudelle. Näin syntyy rikas ja monipuolinen kudelma, jossa lukija voi selvittää ajatuksiaan ja peilata omia kokemuksiaan sekä käsitteellisten erottelujen että aatehistoriallisten ja eri uskonnollisista perinteistä kumpuavien esimerkkien avulla. Monia teemoja valaistaan lisäksi sitomalla ne psykologisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kysymyksenasetteluihin ja tuloksiin. Kirjoittajan laaja-alainen asianhallinta ei ilmene akateemisena name dropping -pöyhkeilynä vaan ajattelijat ja perinteet tuodaan esiin luontevasti osana eri teemojen käsitteilyä.

Oppi rakkaudesta tarkastelee rakkauden aspekteja tai ilmenemismuotoja ryhmittelemällä ne aihepiireiksi luvun nimen, persoonapronominin ja asiaksi nimetyn aiheen varaan. Ratkaisu on tyyllisesti kekseliäs mutta aiheen kannalta turhankin mutkikas viritelmä. Etenkään persoonapronominien käyttäminen rakkauden kuvana ei suju aivan ongelmattomasti: miksi ”Kunnioitus ja auttaminen”-luvun pronomini on sinä ja ”Romanssi ja intohimo”-luvun pronomini on te? Koska pronominin yhdistäminen kussakin luvussa käsiteltyyn asiaan vaatii paikoin paljonkin tulkintaa, ne eivät auta lukijaa jäsentämään kirjan sisältöä eivätkä siksi tarjoa muistitukea erittelyiden mieleen painamiselle. Samantyyppinen ongelma koskee joihinkin lukuihin liitettyjä kaavioita. Tiivistys ei aina tue asian ymmärtämistä.

Kirjoittaja on halunnut käsitellä useampaa teemaa kuin persoonapronominien määrää, ja siksi luvut seitsemän, kahdeksan ja yhdeksän poikkeavatkin aiheeltaan ja lähestymistavaltaan ensimmäisestä kudesta luvusta. Yhdistävänä piirteenä on kuitenkin tarkastella minää meissä, ihmiseksi tulemistä, ihmisenä elämistä ja ihmisyden edellytyksiä suhteissa, jossa minuus syntyy, pysyy yllä ja punoutuu toisiin minuuksiin erilaisissa hyväksyissä, tunnistavissa, kunnioitavissa ja arvostavissa suhteissa.

Oppi luottamuksesta on jäsenetty luottamuksen kehien varaan. Psykologisen perusluottamuskäsitteen avulla määritellään, kuinka luottamisen edellytyksen syntyvät ja kuinka ihminen voi rakentaa sen varaan sekä itseluottamusta että luottaa toiseen. Tämän jälkeen käsitellään luottamusta yhteiskunnassa sekä työssä ja markkinoilla. Kirjoittaja laajentaa yhteiskuntatieteellistä tarkastelusta tuttuja aiheita käsittelemällä myös uskonnollista uskoa luottamuksena. Tästä syystä kirjaa voi pitää myös oppina uskosta.

Luottamus ja rakkaus ovat nimiä, jotka taipuvat moneen. Niistä

puhuminen muuttuu helposti se-kavaksi, koska niillä voidaan kuvata tunnetta, asennetta, asiaintilaa ja toimintaa. Luottamus ja rakkaus edustavat näin sekä *stasista* että *dynamista*. Käsitteellisesti kirkasta keskustelua hankaloittaa edelleen se, että molemmat ovat suhdekäsitteitä. Sekä rakkaus että luottamus jäävät vajaiksi, jos kohde ei vastaa niihin eikä suhdetta muodostu.

Se, että luottamus ja rakkaus muodostavat tällaisia ihmisten yhteiselämän kannalta perustavia suhteita, tulee näkyviin siinäkin, että *Oppi*-kirjojen teemat limittyvät toisiinsa. Luottamuksen yhteydessä Saarinen käsittelee myötätuntoa ja haavoittuvuutta, jotka voisi yhtä hyvin liittää myös keskusteluun rakkaudesta. Yhdessä luettuna kirjat alkavat keskustella keskenään. Rakkaudelliset perussuhteet ovat luottamuksen rakentumisen edellytys ja luottamalla ja luotettavaksi osoittautumalla voi luoda ja edistää kunnioittamis- ja arvostamisasenteina ilmentyviä rakkauden muotoja. Seuraava askel olisi keskustella siitä, millaisia vastavuoroisuusrelaatiota tällainen ”suhdetoiminta” luo ja kuinka niitä voidaan eritellä ja ymmärtää ja sitä kautta edistää myös käytännössä.

Ennakoin, että *Oppi*-kirjat muodostavat ainakin kolmiosaisen sarjan. Toivottavasti saamme seuraavaksi lukea, millainen on oppi toivosta.

JAANA HALLAMAA, PROF.